

Domokos Pál Péter

Március 15-én, nagybőjt 2. vasárnapján összegyűltünk a Szent Péter bazilika magyar kápolnájában hazai és római magyarok, hogy imádkozzunk kiváló honfitársunk, Domokos Péter Pál lelkiüdvéért, akit február 19-én, 91 éves korában magához szólított az Úristen.

Ki volt Domokos Pál Péter? Gyászjelentésében — némi kiegészítéssel — ezt olvassuk: Tanárember volt, a néprajztudomány doktora, aki 1901-ben született Csíksomlyón. Székely ember volt, s mint zenetörténeti és néprajzkutatót főleg a moldvai csángó-magyarok zenevilága, s azon keresztül egész népi műveltsége és magyar sorsa érdekelt. Székelyföldön és a keleti végeken felkutatta a magyar népi hagyomány és művelődés értékeit, s ezzel szolgálta a magyarság ügyét hosszú élete során minden erejével és tehetségével.

Szívből örülök, hogy ezen a nagyböjti vasárnapon nem a gyászmise megszokott szövegével imádkoztunk érte. A vasárnap evangéliuma Jézus színeváltozásáról szólt. Ez a Tábor-hegyi jelenet előrevetítése az Úr feltámadásának és megdicsőülésének, de ugyanakkor prófétai hirdetése is annak, amire Jézus minden követője hivatva van. Az Apostol erre így emlékeztet a szentleckében: az Úr „azzal az erővel, amellyel mindent hatalma alá vethet, átalakítja gyarló testünket és hasonlóvá teszi megdicsőült testéhez”. (Fil 3,21) Ezt hisszük, s ezért könyörgünk Urunkhoz, hogy adja meg Pál Péter testvérünknek az üdvösségnek azt a teljes kegyelmét, ami hasonlóvá válás Hozzá a feltámadásban.

Ám ez az imádságos óra az emlékezésnek is, nemcsak a könyörgésnek volt az ideje. Emlékeztünk arra a székely emberre, aki hosszú életén át hazáját és népét, népe keresztény és magyar hagyományát és műveltségét szolgálta.

Ha igaz az, hogy a gyermek a férfi atyja, kétségkívül áll az az igazság Domokos Pál Péterre, aki szülőhelyén, Csíksomlyón gyakran járt a ferences atyák híres kegy-

templomába, és részt vett a Székelyföldről, Moldvából és Bukovinából érkező zarándokok fogadásán. Ott ivódtak lelkébe a nép egyházi énekei: ott élte át élményszerűen azt, ami később tudományos kutatásának tárgya lett.

Fiatal tanárként már énekkarokat szervez, s amikor Kodály Zoltán tudomást szerez róla, maga küld neki kottákat. Ugyanakkor Bartók Bélának a magyar népdalról írt könyvében arról olvas, hogy a népdalgyűjtés az egész magyar nyelvterületen megtörtént, csak a moldvai csángók vidékére nem terjedt ki. Ez indítja a fiatal Domokost, hogy 1929-ben Moldvába menjen, és — Kájoni János ferences atya egyházi gyűjteménye, a *Cantionale Chatholicum* nyomán — szakszerű zenetörténeti kutatáshoz fogjon. Kájoni 1676-ban 560 magyar és 260 latin nyelvű egyházi éneket gyűjtött össze, de csíksomlyói nyomdája szerény felszerelésével nem volt alkalmas a hangjegyek nyomására, s ezért a megfelelő dallamokat nem tudta közölni. Domokos vállalkozott rá, hogy a források felkutatásával és a nép ajkán megőrzött dallamok összegyűjtésével elvégezze ezt a jelentős zenetörténeti munkát. Ezzel bizonyította, hogy Moldva katolikus magyar népe milyen gazdag forrása a népzeneinek, az egész népi kultúrának.

Mindez kitérítette Domokos látókörét. Az egyházi énekek gyűjtése mellett tanulmányozni kezdte a moldvai magyarság hagyományos kultúráját és történetét. Erre főleg Petrás Incze János, egy másik ferences atya munkássága indította, aki egész életén át Moldvában működött, Klézsán volt plébános. Petrás 1838-1886 között, szinte ötven éven át rendszeresen küldte tudósításait a moldvai magyarok életéről a budapesti Tudományos Akadémiának és a szörvány magyarokkal foglalkozó Szent László Társulatnak, remélve, „hátha valaki közülük észbe veszi ennek a távoli, elfelejtett magyar kisebbségnek a sorsát”.

A harmadik egyházi személy, aki döntő hatást gyakorolt Domokos keresztény

egyeniségének és magyar érzésvilágának kialakulására, Márton Aron gyulafehérvári püspök volt. Utolsó könyvének előszavában Domokos így ír erről: „Életem nagy adományának, máig energiát adó forrásának tartom, hogy kora gyermekségétől haláláig szoros emberi kapcsolatban (éveken át munkakapcsolatban) álltam Márton Áronnal... Évtizedek óta írom könyveimet, s előadások százait tartottam a moldvai magyarságról, Erdély történelméről, valóság-történetéről. Az utóbbi években számos helyen szóltam Márton Áronról is... A nagy püspök tudta és vallotta, hogy a magyarság egy és oszthatatlan, éljenek tagjai a világ bármely pontján is.”

Domokos Pál Péter a magyarság sorsa és a magyar művelődés ügye iránt érzett felelősség vállalásában valódi szellemi örököse a keleti végeken fáradhatatlanul tevékeny két ferences barátnak, Kájoni Jánosnak és Petrás Incze Jánosnak, és lelki testvére Márton Áron püspöknek.

Nem csoda, ha március 4-én, amikor a Farkasréten eltemették, sírját azok vették körül, akikért képességeit és munkásságát áldozta. Temetésén Moldvából érkezett csángó-magyarok, Csík vármegye és Székelyföld képviselői vették körül. Benedek Domonkos csíksomlyói plébános, a ferencesek erdélyi tartományfőnöke temette, Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter, valamint Tempfli József nagyváradi megyéspüspök búcsúztatták. Jelen volt Bálint Lajos gyulafehérvári érsek is, aki a temetés után a Nagyboldogasszony budavári templomában a gyászmisét celebrálta.

Ósi székely és csángó szokás szerint a sírhely beszentelése után megtörtént az „ágyvetés”: a földbe süllyesztett koporsóra először szülei sírjáról hozott földet szórtak, majd a székely- és a csángóföld egy-egy darabkájával és Csíksomlyó fenyőágaival, virágaival borították el a koporsót a csángó-magyarok temetési énekeinek kíséretében. Álljon itt befejezésül az egyik ének néhány költői sora:

*„Jaj mely hamar múlik a világ ereje,
mely hamar elbomlik minden erőssége,
s változik szépsége.*

*Hamarébb a süstnél minden erőssége,
tétova elszálljed szélvészttől elterjed
az ő dicsősége.*

*Mint a szép virágszál tavaszkor kinyílik
a több fűszálak közt ő is megvirágozik
és hamar elalszik.*

.....

*Ki-ki életében azért elkészítse
testét a férgeknek, lelkét az Istennek
örök dicsőségbe.*

*Aggyon az Úr Isten mindnyájan kimúlást
boldog feltámadást és jobb keze felől
velem együtt állást.”*

Lélekben vele állunk Isten színe előtt. Szelleme arra buzdít, hogy hűségesek legyünk népünkhöz mindhalálig.

Békés Gellért

Mikszáth Palócföldön

Mintha kevesebbet beszélne mostanában Mikszáth Kálmánról. Pedighát régóta mondom: ma aktuálisabb, mint bármikor ezelőtt. Mert hiába is tanítottuk a *Két választás Magyarországon* című regényt, főként pedig Katángy Menyus leveleit, a diákok azt se tudták, mi az a parlamentarizmus. És hiába beszélünk a megyei életéről, amikor senki sem ismerte az önkormányzatot. Nos, most már mindenki hallhatja a rádióban, olvashatja az újságban, sőt saját szemével láthatja a televízióban, mit is jelent mindez. És sokszor nem tud mit kezdeni vele, hiányzik hozzá történelmi iskolázottsága. Így azután előbb-utóbb fel kell fedezni azt a Mikszáthot, aki végigkísérte a magyar parlamentarizmus hőskorát. Iróniája éppen azt nyugtázza, amivel a mai néző nem tud mit kezdeni: a különbözőséget az elvek és a valóság között. Mikszáth megtanít a látszólag fenségesben meglátni a komikusan kisszerűt, és fordítva, a látszólag komikusban a nagyszerűséget.

Praznovszky Mihály *Nógrádi Mikszáth-lexikona* azt a környezetet mutatja be lexi-

kont játszva, amelyben Mikszáth élt. Azokat az embereket, akikből a parlament és az önkormányzat alakult abban az időben. Különböző karakterű, tehetségű, más-más képmást mutató emberek galériáját idézi meg a szerző, főként Mikszáth jellemzései alapján. De az írói bemutatást össze is veti az adatokkal, amelyeket muzeológusként, levéltárakban böngészve évtizedek alatt összegyűjtött. Tudományosan megbízható „életrajzi esszé lexicont” vehetünk kézbe tehát, ahogy szerzője jellemzi a könyvecskét, melyet (nomen est omen!) a Mikszáth Kiadó bocsátott közre. (Mikszáth)

Kabdebó Lóránt

Konrád György: Az újjászületés melankóliája

Le kellene írni mindent. Nem mintha a szavak kifoghatnának az időn, de bennük testet ölthet, aminek el kell múlnia, ami nyomot hagy bennünk, ami anyagtalanul úgyszólván jelen van. Ha megérthetjük egyáltalán, mi történt, mi történik velünk, ez az egyetlen lehetőség rá: a visszalapozásé. Am ez bátorság dolga is. De a jó szöveg mindenkor indokolja önmagát — ha nem is értünk már egyet egészen a benne foglaltakkal —, hisz egy pontos mondat védjegye mindig az igazság: a hazugság unalmas, megbicsaklik rajta a szórend.

Konrád György kicsiny mozaikdarabokból összeillesztett könyvében egy időszűk férfi, egy magyar regény- és esszéíró lapoz így vissza utolsó néhány évének naplójában. Érdemes megtennie, mert a köröttünk kavargó események könnyen magukkal ránthatnak bennünket is, ha nem vigyázunk, beaprítanak pártokba, zászlós bandériumokba, gittegyletekbe. Ám aki megélt már ötvenhét évet, és itt élte meg, annak már van ideje. Sétál a kacer, meghatározhatatlan korú Buda egyik kertés övezetében, avagy Amerika lehetetlenül szűk közegéből tekint vissza az ottan egyelőlegzetűnek látszó Európára, s azon gondolkodik, amin már Csokonai is: Hogyan lehet itt valaki „ember és polgár”.

Mert hogy itt, azaz Magyarországon kell azzá válnia, ahhoz nem férhet kétség. Mégis miért ez a tűnődő melankólia? Talán sejtünk valamit, vagy az éppen újjászületőtől elvárható föltétlen bizalom hiányzik belőlünk? Lehet, hogy nincs is olyan szó: „újjászületés”?

Nem tudom. Maradjunk a szövegnél, ahol többé-kevésbé képesek vagyunk tájékozódni. Ez a kötet szellemi öröm annak, aki jobban szereti a kérdéseket az elharmarkodott válaszoknál. (Pátria)

Schein Gábor

Dosztojevszkij: A Karamazov testvérek

Göcsörtös fába vágta fejszóját Kapás Dezső és a főiskola elvégzése után is együtt maradt színészosztálya, mikor elhatározták, hogy „Fivérek és nővérek” címmel a Játékszínben színpadra viszik Csehov művének Nagy András-féle honi verzióját, a Magyar három nővért, majd Dosztojevszkij dramatizált regényfolyamát, *A Karamazov testvéreket*. Előbbiről már beszámoltunk ehelyütt — most az utóbbi is színpadra került a rendező maga készítette színpadi adaptációjában. (Bevallott-bevallatlan folytatásaként egy másik Dosztojevszkijnek, a Veszprémben bemutatott *Bűn és bűnhődés*nek.) Az Oroszország földjéből kitépett s a nyírségi falucskába telepített három nőtestvér még megállt a saját lábán, a Karamazov fivérek bizonytalansággal imbolyognak azon a komor ravatalozónak berendezett színpadon, ahol ezúttal megjelennek.

Kapás adaptációja lelkiismeretes. Lelekiismeretes, mert Dosztojevszkijhoz hűen foglalkozik az emberi tetteket meghatározó és kontrolláló lelkiismerettel, s kapcsolja össze azt a hit és hitetlenség, szeretet és gyűlölet örökérvényű dilemmájával. Önmagában azért sem hibáztatható, hogy a színházi műfaj öntörvényűségét kihasználva a hangsúlyt a fiatalabb fivér, Aljosa figurájáról áttette a legidősebb testvér, a karamazovi bővérűséget öröklő, fékezhetetlen Dimitrij alakjára. A darab valójában

az ösztönösen cselekvő Dimitrij szenvedéstörténete, fivéréi, az Isten világát tudatosan elutasító Iván és az istenhitben tudatosodó Aljosa sorsának tükrében. Bonyolult pszichológiai, érzelmi, filozófiai kapcsolatrendszer fűzi össze ezt a három embert, s vezeti el az eseményeket a brutális apa brutális meggyilkolásáig. Fájdalom, hogy a gyűlölettől a szeretet felé tartó Dimitrij, a világ bűneit lajstromozó, ám valójában egyre közönyösebbé váló Iván és az Istenbe vetett hitből erőt merítő Aljosa drámája a színpadon nem lesz valódi dráma. Sok tehetséget mutató, de elfúló hangú előadás ez, amely kivételes pillanataitól eltekintve (pl. ahogy a Dimitrijt játszó ifj. Jászai László megismétli egy hasonló helyzetben az apát alakító Csákányi László egyszerre őszinte alázatot és gyáva képmutatást eláruló pillantását) valójában mindvégig őriz egyfajta illusztratív jelleget. Ami a *Bűn és bűnhődés*ben mélyről fakadt föl, itt most illusztráció egy regény lapjaihoz.

Kállai Katalin

Szilágyi Ákos: Gyönyörök kertje

Aki rendelkezik elemi képzőművészeti ismeretekkel, a cím és a borítólap festményrészlete alapján rögvest ráébred, hogy Hieronymus Bosch Az Ezeréves Birodalom címen is számon tartott monumentális alkotása ihlette a költőt. A könyvecske azonban a kétszáznegyvenhárom, számozott négysoros strófa ellenére „nem verseskötet”, sőt Szilágyi Ákos azzal bocsátotta útjára: „magam is szeretném tudni, mi is tulajdonképpen”; „nem én hoztam létre, hanem én voltam az, aki a legkevésbé tudtam ellenállni annak, hogy létrejöjjön, s egy Énlény kínjaiból egója zárt kagylójában rímek gyöngyei szülessenek meg. E kínrímek groteszk szó-végvonaglásának maga a század vég, az ezredvég adott apokaliptikus *végkicsengést*”.

A mű sokszorosán megcsavart, szavai a saját tengelyük körül pörögnek — de az egész egyáltalán nem nyakatekert. Figyelmes benső hallásra, a kakofón szó-zene el-

fogadására, szavak, betűkapcsolatok *szívének* érzékelésére van szükség a mondanódó, az én-állapot értéséhez. A legtanácsosabb út a *néma* hangosan-olvasás. Legjobb részleteiben — igazi poétai bravúrral — anyagtalan materiának hat a szöveg, amely szellemes, megdöbbentő, kacagató, botránys paradoxonok tömkelegével fejezi ki a mai ember és a mai nyelv satubaszorítottságát. „Sír a világ négy sarka” — talán ez a sor a leghívebb magyarázat a keletkezés miértjére. Ez a világsírás a ki tudja, hány milliárd egyes ember zokogásának összhangzata.

Bosch szárnyas táblaképeinek jellegéből és tárgyából természetszerűleg következik, hogy *Föltámadás, Testámentum, A halál, Színeváltozás, Örök élet* belső címekre is rálelünk (bizony, hiányzik a tartalomjegyzék!), az *INRI* egyik szakasza pedig így hangzik: „kínhalál tündököl: kínrím, / rímek kínpadján írni, / mint ki az úrben kinn rí, / s nem un rá: INRI-INRI!” Az idézet a ciklus emelkedettségét és helyenkénti erőltettségét, a Szilágyi Ákos által mesterfokon művelt akusztiko-vizuális költészet gondjait is jelezheti. (*Holnap Kiadó*)

Tarján Tamás

Gyurkovics Tibor: Halló, Krisztus

„Első kötettől aligha várhatunk teljesen kiforrott költészetet, és Gyurkovics Tibornak első kötete a *Grafit*: az sem mindennapi dolog viszont, hogy egy első kötetnek annyira meglegyen a saját színe-hangja, mint ennek.” Ezekkel a szavakkal vezette be Rónay György a Vigília 1961. évfolyamában könyvismertetőjét.

A *Halló, Krisztus* immár második válogatott verseskötete Gyurkovics Tibornak. 1978-ban adta közre *Istenigazából* című könyvébe összegyűjtve öt kötetének alkotásait.

Költői világa ma is csalhatatlanul sokrétű. De alkosson akár családverset, szerelmesverset, hazafiasat, tollát a szeretet és a várakozás-vágyakozás vezeti. Erre utalnak ötletes fejezetcímei: En attendant...moi-même, Godot, stb. Meggyőző

lélektani eszköz, hogy rövid ciklusokra osztotta verseit, s ugyanazzal a címmel szerepeltet több fejezetet. Vallomás ez a kötet, várakozás, s egyben egy termékeny élet szép összegzése.

Mindaz a vonulat, amely számos istenes versében, s kötetcímekben sejtet valamit (*Hold, A másik élet, Szerzetes, Jeruzsálem, Meztelenül, Bevonulási zsoldár, Próba, Emberfia, Kenyértörés, Istenigazából, Isten nem szerencsejátékos, Isten bokréája*, stb.) most az egész kötet fölé emelkedve, egységes *En attendant Godot*-fejezetté sűríti a válogatott verseket.

A könyv fülszövegében a szerző így vall: „Sosem akartam más lenni, mint költő. Az Isten akonta. Köszönöm azoknak, akik ihletet, életet adtak, és szerelemmel, szeretettel elhitették velem, hogy az vagyok. Hogy leírtam egyetlen jó sort. Hogy meghajolok önön nagyságom előtt. És van erőm ezt kinevetni. Hogy hazát, istent, szerelmet, társakat találtam ezen a kis, Kárpátokon belüli, európai földön. Hogy magyarul írhattam, azoknak, akik fölmutattak engem az ég felé. Köszönöm.” (*Szépirodalmi*)

Nagy Imre

Egy régi Esterházy-mű

Bizony elég régi, lassan háromszáz éves, a címe *Harmonia Caelestis* és a szerzője Esterházy Pál. Nem igazán jelentős munka, összegyűjtött, néhol újonnan alkotott dallamok, kísérettel, mégis fontos, hiszen a magyar műzene egyik első emléke. És nem csak ennyi.

A *Harmonia Caelestis* öröm hallgatni, főleg akkor, amikor nem akar több lenni, mint ami, néhány egyszerű dallam, szép dal. Amint nagyobbra tör, rögtön elveszíti kedvességét, amint igazi barokk zenemű kíván lenni, mint mondjuk az egyetlen dialógus-kantátában, rögtön elötűnnek gyöngéi, lapossága, állandó ismétlései, és nem lehet nem gondolni a nála sokkal különb elődökre, kortársakra. Ám a mű javát kitevő dalszerű kantáták szépek, könnyen megjegyezhetőek, kiválóan énekelhetőek,

sokszor, leghatározottabban a záródarabban, megrázóak.

Esterházy Pál alkotásának (ha egyáltalán az övé, és nem az udvarában élő muzsikusoké) a Hungaroton immár második felvételét adta ki, ezúttal a Capella Savaria közreműködésével. Az énekesek közül elsősorban a hölgyekről érdemes szót ejteni: Zádori Máriáról azért, mert látszólag eszköztelenül, valójában óriási technikai tudással énekel, és mert nem szolgálja hangja szépségének, hanem úrnője, Fers Mártáról tiszta, kicsit fiús hatású szopránja miatt. Gémes Katalin teljesítményét figyelve észrevehető, mennyire elválnak ma már a hagyományos és a régi stílusú éneklés. Az ő hangja ugyanis akármilyen szép, nem illik ebbe a környezetbe, mert minden mértéktartás ellenére túlságosan vibrál, másutt képzett, mint a többieké, és ettől a kifejezés erőltetetté válik, elveszíti őszinteségét. Károlyi Katalin az ötvenöt kantátából mindössze hétben működik közre, ezekben azonban nem kelt rokonszenvet. Hangfekvése ugyan érdekes, izgalmasan mély, de annyira fátyolos — nem tudom, ez állandó állapota-e, vagy csak múló rekedtség az oka —, hogy mindig, minden egyes hang mellett ott szól egy másik is, kellemetlen borzongást keltve a hallgatóban.

Fáy Mikós

Erdélyi krónika

Fontos és izgalmas tanulmánygyűjteményt adott közre Kántor Lajos, a kolozsvári *Korunk* című folyóirat főszerkesztője, egyszersmind a két világháború közötti erdélyi magyar irodalom történetének egyik legszorgalmasabb és legeredményesebb búvárlója. Az *Itt valami más van* című és „Erdélyi krónika 1911-1959” alcímű gazdag kötetben elsősorban forráskutatások eredményeit találjuk, eddig ismeretlen irodalom- és művelődéstörténeti adatok és összefüggések világosodnak meg előttünk. Csupán néhány példát említenék a sok közül: Kós Károly erdélyi helyzetismerete még az első világháború előtt, Kuncz Aladár tervei az Erdélyi Helikon

szerkesztői politikájának átalakítására, Babits Mihály erdélyi irodalmi kapcsolatai, Jékely Zoltán közreműködése a *Világosság* című, 1944 végén indult kolozsvári napilap tevékenységében vagy éppen Reményik Sándor sokáig elhallgatott költészetének értelmezése és Szabédi László 1945 utáni irodalmi és politikai szerepvállalásának története.

Kántor Lajos munkájának nagy érdeme, hogy igazi irodalomtörténész és forráskutató módjára keresi fel a könyvtárak és levéltárak mélyén megbúvó régi újságokat és leveleket, s éppen ezek vizsgálata következtében tud kinyilvánítani a jelenben fontos és érvényes igazságokat. Például arról, hogy az erdélyi magyar irodalom a teljes magyar nemzeti irodalom rendjébe tartozik, vagy éppen arról, hogy az erdélyi magyar kultúra olyan műhely, amelyben a közép-európai nemzetek és kultúrák kölcsönös kiengesztelődésének és termékeny együttműködésének eszméi forrnak. Ezek az eszmék a jelenben persze ugyanúgy el vannak temetve, mint a könyvtári, levéltári csendben pihenő régi levelek és folyóiratok, a jövőt mégis nekik kell alakítaniuk. Az erdélyi műhely, az erdélyi gondolatok alkotják azt a „más”, ami a hagyományosabb erdélyi irodalmi legendák mögöttes terében készíti el a reményeink szerinti jövőt.

Pomogáts Béla

Ördögh Szilveszter: *Dobol a hó*

A minket körülvevő valóságról, a környezetünkben alakuló-zajló emberi életről, saját évgyűrűink gyarapodásáról általában az az alig ellenőrzött benyomás él bennünk, hogy átlátjuk, birtokoljuk, értjük mindezt. Váratlan eseményeknek, fordulópont-pillanatoknak kell elkövetkezniük, hogy a hirtelen fölcsigázott értelem és a fájdalmas érzékenységre váltó lélek föl ismerje, átérezze tévedését, és felülvizsgálva addigi sietős, szavakká és nézetekké kevéssé formált vélekedését, valódi számvetésre bátorodjék. Ördögh Szilveszter kivételes írói erénye az ilyen háttérhelyzetek iránti győelem, a hasonló szituációk kíméletlen katalizálása, és a vívódásban, tépelődésben is egy lendületűnek tetsző művé formálása. A *Dobol a hó* kötet cím mély és komoly magánhangzóinak sötét, egyhangú muzsikája mély, komoly és sokszínű, változatos könyvet zendít meg. A novellák egyik nagy köre önéletrajzi szövéssű, a másik szentírási parafrázissokkal él, s természetesen e kettő találkozik is. Ördögh „régivágású” prózaíró, már ami a művéség, a szép szó igényét illeti. Mily gyönyörű például suvickoltan vásárra vitt lovuk lefestése: „...szőre csillogóan ébenfekete, csüdjén liliomzokni, s a nyaka ajzott íj.” Nem a Mándy Iván által joggal ostromozott „hülye, gennyes, költői próza” ez, hanem akár az érzelmességig lírai, mégis mindig szigorúan tárgyyszerű, vallató-gyónó epika.

A mestermű *Az udvaron, hátul* című elbeszélés. A csak-válaszadó látszólagos riporttechnika a félárva (halott apját a saját udvarukban elföldelő, a hantot naponta kövidinkával lelocsoló-megszentelő) kisfiúról szóló írást a dokumentumpróza és a klasszikus történetalakítás mezsgyéjén tartja. A gyerek különbséget tesz az apa „szokásos” ittassága és baleset utáni bődulata közt: „Amikor kétkezűen rügött be, nem esett bele az árokba...” Ugyancsak megragadó, torokszorító a „*Jászolában megsimul*” portréja egy félnótás szénégetőről. A legnagyobb lélegzetű mű, a *Földözés* szaggatott, nagy bekezdései kapkodnak leginkább levegő után. Az idősödő férj és feleség konfliktusa, az asszony monológja, az immár orvosolhatatlan szeretetlenség ezernyi elrontott házasságra emlékeztet — s mégis (vagy ezért) szinte minden ízében közhelyes, egyénítetlen.

Ördögh Szilveszter hivatásos töprengő, krisztianus író — szokták róla vagy elismerően, vagy némi ironikus éllel megállapítani. Valóban az: egy lászólag korszerűtlen írói magatartás őrzője és megújítója. A *Dobol a hó* eddigi legkitűnőbb novellagyűjteménye. Közös barátunk azt írta recenziójában: Ördögh „a magyar írás legjelentősebb alkotói közé emelkedett.” Engem megnyugvással és reménnyel tölt el, hogy még nem érkezett el ebbe a körbe. (*Pátria Könyvek*)

Tarján Tamás

Ezerkilencszázötvenhat, te csillag

A magyar szabadság ügye évszázadok óta témája és forrása irodalmunknak. A Rákóczi-szabadságharc korszakától kezdve a magyar jakobinusokon, majd a Petőfi és Jókai által vezérelt 1848-as küzdelem élményvilágán át nyílegyenesen vezet az eszmei út 1956 fénylő valóságáig.

Ezek a korok telistele vannak remekművekkel, s ilyeneket hívott életre 1956 októbere is. A Püski Kiadó gondozásában rendkívül fontos időszakban — amikor már kissé halványulni látszanak fényei — látott napvilágot ez az értékes kötet. Amint egyik szerkesztője, Pomogáts Béla hangsúlyozza: nálunk „erőszakos kezek olykor darabokra törik az igazmondó tükröt és szétszórják cserepeit.” Ilyen széthulló (de belül erősen munkálkodó) értékeket foglal magába és tár hasznos és példamutató olvasókönyvként a magyarság elé e kiadvány.

Albert Camus a szent hevületek megfelelő érzelmi áradással vallja: a magyar nemzet a dicső 1956-os forradalom során „királyi örökséget” hagyományozott az emberiségre, s ennek szellemi sugárzását valamennyiünknek híven meg kell őriznünk.

Szívbe markolóak az egyes fejezetek, hiszen a történelem szavatolja mondanivalójukat: *Piros a vér a pesti utcán, Emelkedő nemzet, Gond és hitvallás és Vannak magyarok... Németh László, Tamási Áron és Illyés Gyula* szellemi örökségként élnek tovább ezek az írások.

Merjük remélni, hogy az irodalomtól, szellemi javaktól elidegenített magyar ifjúság is sokat meríthet a magyar történelem legszebb fejezeteit felidéző, szép kötetből. (Püski Kiadó)

Szeghalmi Elemér

Mezey Katalin: Szárazföldi tél

Válogatott és új versek 1960-1991.

Az 1969-es esztendő szellemi életének bőrsődő állóvizébe tavaszváró kedvvel rúgott Utassy József vezetésével, a kilencek szabadcsapata, melyben nem Mezey Katalin volt a legkisebb vitéz. Sötét er-

dőben füttyöreszik olyan dacos éntudattal a hangját kereső vándor, ahogy ő szólal meg végleteket ígöző hangján. Egy szabad, szuverén egyéniség harcol önkiteljesedéséért még szerelmes verseiben is, s a szabadság nevében vajákolja ki a beteg társadalomból a rosszat, miközben a vers szabadságfokait sokszorozza formai kísérleteiben egy olyan világban, ahol az avantgárd muzeális értékű, bár szalonképtelen irodalomtörténeti csecsbecs. Azután problematikussá válik az eleven beszédből kiszakított, leírt szóhoz való viszonya; utcai beszélgetéstöredékekből, életdarabkákból próbálja összerakni a makrovilág értelmezhetőségének kereteit, ismerős tárgyaiba kapaszkodik, de azok is mikrovilága káoszának áruói. A töredékes tudásból hiába próbálja önmagában újraépíteni a rendet — „Ez a ki nem rakható mozaik. / Hiába volna meg minden darabja, / az egészet úgy többé ki nem adja, / ahogy egyszer volt. Ahogy lehetett” (Egy régi témára). Mesebeli groteszk karikatúrát ad a szavak életértelmét elpusztító korról, ugyanakkor kedves Hamletjét követve rajzolja paradoxonokkal maga köré élhető világának megtartó, mágikus köreit. Lassan az „emlékezet borostyánkővében” megőrzött arcok is semmivé válnak körülötte, s önsorsvizsgálatában egyenként hántja le magáról emlékeit „lélekhányadékokat”. A lélek „romlékony-ságtudatával” számol le sanzonba oltott népdalszerű gondolati verseiben, búcsúzik zsoldáros, istennel perlekedő verseiben, testáldokid reánk villonos vásári balladáiban, készülődve, hogy majdan költőpajtásával, néhai Lónyay Erzsébettel versenkedve írja tovább szerelmesverseit az élethez. (Széphalom Könyvműhely)

Kofrán László

Lékai Lajos: A ciszterciek

Ha összehasonlítjuk Lékai könyvét más, magyarul kiadott rendtörténeti tárgyú dolgozatokkal, akkor önként adódik a megállapítás, hogy ilyen átfogó és főleg új rendtörténet még nem jelent meg a Magyarországon honos rendekről. Lékai La-

jos szerencsés helyzetben volt Amerikában, amikor elhatározhatta kutatásainak kiszélesítését: itthon erre bizonyosan nem lett volna lehetősége. Könyvének alcíme: „Eszmény és valóság”, rögtön arra a feszültségre utal, amely a rend 1098-as kezdetétől fogva végigkíséri a ciszterci monostorok történetét. Az ihlető benedeki regula szigorúbb értelmezése jelentette a ciszterci élet kiindulópontját; ez volt az a ciszterci értelmezésű eszmény, amelynek gyakorlati megvalósítása komoly, részben fizikai, részben szellemi munkát, teljes embert kívánt. Már az első szerzetesek mindennapi élete és munkája is ellenérzéseket keltett egyes kortársakban — a cisztercieknek meg kellett védeniük eszményeiket és válaszolniuk kritikusaiknak. Ebből a védekezésből nőtt ki az egyre terebélyesedő ciszterci irodalom. Az óriási anyag biztos elrendezésén túlmenően ezen a ponton is sikerült a ciszterci Lékainak megőriznie pártatlanságát és tárgyilagosságát. Amennyire a források engedték, a szerző ezek elemzésével vezeti be az olvasót a szerzetesek mindennapjaiba, főként pedig liturgiájába, mint a monasztikus élet középpontjába. Ugyanakkor nem feledkezik meg a szerzetesség és a kor társadalmának kapcsolatáról sem. A történeti és kulturális (spirituális) fejezet mellett a kötet egyenrangú részét képezik a függelékekben közölt ciszterci okmányok fordításai, valamint a térképek és a statisztikai kimutatások; olvasás közben a rend történetének és lelkeségének főleg korai szakaszára vonatkozóan minden szerzői megállapítást itt lehet ellenőrizni. A könyv fejezetenként tagolt bibliográfiája is külön laudatio tárgya lehetne, ennek ismerete nélkül elképzelhetetlen már Magyarországon ezután ciszterci tárgyú kutatásokat folytatni. Lékai jól „sáfárkodott” talentumaival: ezt művének kiadásai és a különböző nyelveken megjelent fordításai bizonyítják, amelyekhez kiegészítésképpen az illető ország vagy terület szerzeteseinek történetét az általános képnél jobban, árnyaltabban, a helyi körülményeknek nagyobb hangsúlyt adó tanulmányok kapcsolódnak. Az itthoni magyar kiadás magyar voltát azért kell hangsúlyozni, mivel Hervay 1984-ben latinul kiadott egy ma-

gyar rendtörténeti repertóriumot a Bibliotheca Cisterciensis 7. köteteként, amelyet Solymosi László (Levéltári Közlemények 55,1984,237-251) kiegészítéseivel együtt kell forgatnunk. Ez utóbbi kiegészítés sajnos kimaradt a bibliográfiából. Lékai könyve magyarul, éppen Hervay fejezete révén egyben nemzetközi újdonság is, amely számot tarthat az európai és tengerentúli rendtársak és kutatók érdeklődésére. (Szent István Társulat)

Sarbak Gábor

Szépmíves Céh

Bizonyára igen sokan ismerik a valamikori Erdélyi Szépmíves Céh egységesen sárgásbarna vászonkötésbe kötött, Erdély hagyományos címerével díszített könyvsorozatát. Ez a sorozat a két világháború közötti időkben a legnépszerűbb könyvkiadói vállalkozások közé tartozott: 1923 és 1944 között több mint százhatvan kötetet adott közre, és igen széles körben tette közismertté az erdélyi magyar irodalmat, a többi között Áprily Lajos, Reményik Sándor, Dsida Jenő, Kós Károly, Bánffy Miklós, Nyíró József és Tamási Aron műveit. A Szépmíves Céh néhány áldozatkész erdélyi magyar író — így Kós Károly és Nyíró József — kezdeményezésére jött létre, annak a meggyőződésnek a nyomán, hogy az erdélyi magyarságot mindennek előtt az irodalomnak kell összefognia és megtartania. Ez a meggyőződés lendítette előre a munkát igen nehéz körülmények között is, hiszen a kolozsvári könyvkiadó mögött nem állt sem biztos gazdasági erő, sem vagyonos olvasóréteg. Erejét az írók és az olvasók áldozatkészségének kellett megalapoznia.

Erre az áldozatkészségre kívánnak építeni azok is, akik nemrégiben felújították az Erdélyi Szépmíves Céh tevékenységét. Az erdélyi magyarság most ismét inséges helyzetben él, kulturális intézményeit még korábban tönkretette a bukaresti diktatúra, az olvasóközönség elszegényedett, nincsenek megfelelő nyomdák, nincs papír. Az új Szépmíves Céhnek ezért hatalmas szervező munkát kell vállalnia. Ennek jegyében mutatta be nemrég Mózes

Huba a Céh múltját és terveit a budapesti írószövetségben, s jelentette meg az Erdélyi Szépművés Céh füzet sorozatának első darabjaként *Az Erdélyi Szépművés Céh és a Helikon indulásának dokumentumaiból 1924-1928* című kis összeállítását. Szeretném hinni, hogy a Szépművés Céh újjászületése itt, Magyarországon is érdeklődésre talál. Az erdélyi magyar könyv és irodalom megmentésében mindannyiunk áldozatkészségére szükség van, a jó ügy széles körű összefogást követel.

Pomogáts Béla

Dietrich von Hildebrand: Átalakulásunk Krisztusban

Dietrich von Hildebrand (1889-1977) századunk filozófiájának egyik nagy iskolaalapítója (hatással volt a lengyel etikai perszonalistákra, így Karol Wojtylára is). A fenomenológus Husserl tanítványa, etikai írásai révén a müncheni egyetem magántanára lett. Szoros barátságot kötött Max Schelerrel, akinek materiális értéketikája nagy befolyást gyakorolt rá, de értékfogalmát korrigálta és elmélyítette. Még sok más témában gazdagította az etika tudományát: például értékvákság, szexualitás, indirekt szabadság, az affektivitás erkölcsi jelentősége, az erkölcsi követelmények forrása, szeretet, erénytan stb. 1933-tól a náci elöl több országot érintve egészen New Yorkig menekült, ahol aztán haláláig dolgozott. 1914-ben tért át a katolikus hitre, attól kezdve több vallásos művet is alkotott, így az 1940-ben írt *Umgestaltung in Christus* című könyvét, amely a német nyelvű és az angolszász katolikus világban számtalan papnak és világinak mutatott utat az erények gyakorlására. Most Kisberk Gizella igényes fordításában magyarul is megjelent. „Klasszikus” ez a mű, hiszen bemutatja az egész keresztény spiritualitást, de korszerű is, mert számot vet a mai ember differenciáltságával. Biztos tekintettel bevilágít az emberi lélek alapszerkezetébe; a megtapasztalható és ezért végrehajtható belátások alapján meglátja, miként alakul át és emelkedik föl a természetes erkölcsi törekvés a meg-

váltás kegyelmében. Fölragyogatja előtünk annak az „új teremtménynek” egész életteljességét, amelyben létünk értelme egyedül és fölülmulthatatlanul megvalósul. Szemünk elé tárulnak a keresztény egzisztencia igazi kritériumai: miként alakítja át az egyént Krisztus lelke és élete. Csak ha szemlélődve engedi magát eltölteni az isteni fényvel, csak ez az önmagán végzett munka nyit tért Krisztus számára, és lobbantja lánggra azt a diadalmas felebaráti szeretetet, amely több a szociális szolgáltnál. Mert a földi létünket megtámogató pusztá emberbarátságon túl Krisztus örök igazságát és szeretetét közvetíti embertársunk lelkének. (*Szent István Társulat*)

Tuba Iván

Horváth Iván: A vers

A hatvanhét éves Cézanne három nappal a halála előtt állítólag azt mondta, most kezd érteni a festészetet. Csak kevesen jutnak el idáig. Oda, ahol a színek, a formák, a harmónia és a diszharmónia a sejthető teljességet érintik, ahol nem marad más lehetőség a megszólalásra, egyedül a csönd.

Igy Horváth Iván könyve sem teljesítheti, amit címében ígért, nem tudjuk meg belőle, mi a vers. Ám ez nem is várható el. A szerző ehelyett bemutatja azt a három egymástól jól elkülöníthető poétikai szemléletmódot, ami a versről való nemtudásunkat meghatározza. E három iskola, a transzcendenciára hajló, a grammatikus valamint az irodalomtörténeti megközelítés egymásmellettsége természetesen a magyar esztétikában is nyomom követhető, és a szerző komoly ismeretanyagra támaszkodva itt is helyesen jelöli ki a legfontosabb csomópontokat.

A legújabb nyelvészeti kutatásoknak megfelelően a verset már ő sem a prózához képest tartja vizsgálhatónak, hanem az élőbeszédhez viszonyítva, amelyből a prózával éppen ellenkező működések segítségével juthatunk el a költői nyelv lehetséges megnyilvánulásáig.

Ez az élvezetes stílusban megírt tanulmánykötet mindenképpen hozzájárul egy a mainál alaposabb és modernebb hazai

irodalomelmélet kialakulásához. Hiszen sokat kell tanulnunk, kutatnunk, míg Cézanne-hoz hasonlóan érteni kezdjük, mi a vers. Talán mégsem lehetetlen. (*Gondolat*)

Schein Gábor

Magyar Néprajz III.

A tárgyi néprajzi szakmunkák színvonalát azzal mérem, hogy magamban fölteszem a kérdést: tetszene-e a mű Tálasi Istvánnak? Hajdani kedves professzorunk, ez a pirospszögás arcú, szálfá termetű, a hetvenes évek elején már nagypapa külsejű, ám kedvesen szigorú férfiú nem volt mentes némi bogarasságtól — legfőbb gondként ügyelt például arra, hogy a szemináriumi helyiségben egyéb oda nem illő tevékenységeken kívül ne főzzön senki, bár emberemlékezet óta nem is akart ott senki főzni... —, ám fölemelt kezével, ujjának felkiáltójelével nagyon fontos szakmai és erkölcsi igazságokra intett valamennyiünket, és tucatszám megírandó, kifejtendő néprajzi témával látta el azt is, akiről pedig tudta, hogy nem marad meg e tudományszak szolgálatában. Aklából elködörgött báránynak tekintett mindenkit, aki megkezdte, folytatta, de nem szent hivatásként gyakorolta stúdiumunk egyik vagy másik ágát.

Egy ilyen elködörgött, tehát nyilván fekete bárány kérdezi most a *Magyar Néprajz* sorozat legfrissebb, III. (de már negyediknek megjelent) ezeroldalas kötetét forgatva: tetszene-e a könyv Tálasi Istvánnak? A *Kézművesség* tomoszában, gondolom, tetszene neki a szerzőgárda: Domonkos Ottó és Nagybakay Péter a legjobb (és legjobban fogalmazó) szakembereket toborozták maguk köré. Tetszene, hogy önálló kötetet vívtak ki a kézművességnek, bár ezt talán az utóbbi harminc év erősen megszaporodott részpublikációi sem feltétlenül indokolnák. Nem tetszene, hogy a Féművesség fejezete beékelődött a Húsipar, meg a Bőr- és lábbelikészítés közé. Nem tetszene, hogy nincs tárgykörmutató (sőt kellene személynévmutató is). Tetszene a gazdag fotóanyag; nagyon tetszene, hogy a paraszti kultúra, a népi kézművesség tárgyi- és anyagvilága mellett a

tevékenységek emberformáló hatására is ügyet vetettek.

A professzor úr neve, sajnos már kereszteljelölve, e kötet élén is ott áll a szerkesztőbizottság névsorában. Valószínűleg egy kicsit hümmög, ha valahonnét a magasból letekint e könyvre; hümmög, de — mint a magyar néprajztudomány nemzetközileg is jelentős teljesítményére — örömmest adja áldását rá.

Tarján Tamás

Megmentett Trubadúr

Kissé bemelegítés jellege volt az Erkel Színházban február 29-én elhangzott Trubadúrnak, készülődés a három nappal későbbi előadásra, amelyen Piero Cappuccilli vendégszerepelt. A jelenlegi rendezés, mint színpadi esemény mára már annyira leegyszerűsödött, hogy nyugodtan nevezhetjük primitívnek is: minden szereplőnek csak egy jelmeze van, a díszleteket vetítik, és a vetítógépek vagy a vásznak mozgása miatt a néző a tengeren érezheti magát, ráadásul időnként elfelejtik kicserélni a vetítendő képeket, ami aztán a jelenetek közepén eszébe jut az erre illetékesnek, és akkor gyorsan lebonyolítja a színváltást. Az előadás azonban mindennek ellenére élvezetes, időnként nagyon jó, és egészében véve felvillanyozó volt az énekeseknek köszönhetően.

A címszerepben B. Nagy János énekelt kitűnő formában, erővel, lendülettel, mellette ismét, mint mindig, bámulatos volt Tokody Ilona, ezen az estén nem is elsősorban a hangja, mint inkább színpadi súlya, jelentősége miatt, ahogy a negyedik felvonásban egyedül betöltötte a körülötte lévő hatalmas, üres színpadi teret. A Kolozsvárról meghívott Bancsov Károly Luna gróf szerepében nem tett jó benyomást: kapkodott, időnként megdöbbenően hamisan énekelt, és képtelen volt bármilyen együttes játékra a többi énekesrel — talán a vendégszereplés okozta izgalom miatt. Mészöly Katalin Azucenája ugyan semmivel sem volt több, mint a szereppel kapcsolatos közhelyek elősorolása, sőt, néha veszélyesen közel járt a nevetségesség határához, de korrekt alakításával végül si-

került mindvégig azon innen maradnia. Ferrando szerepében Bátor Tamás játszott kissé ostobán, de határozott, szép éneklésének köszönhetően mindez alig volt zavaró.

Fáy Miklós

Oláh János: Vakító fény
Válogatott versek 1959-1991.

Oláh János versválogatása egy szenvedélyesen igazsághívó nemzedék romlás ellen való énekeinek példatára. A *válogatott* kitétel akár arra is utalhatna, hogy egy poéta gazdag életművéből kiválaszt egy vezérszólamot, és arra fűzi fel termésének legjavát. De nem Oláh János, aki szinte első kötetétől kezdve a visszafogott indulat, az (ön)íróniával egyensúlyozott emelkedettség húrjain találja meg hangkörét. Csak a hangsúlyok változnak; amíg a fiatal, kudarcaiból kultuszt teremtő költő az emberbe és tájba magát beléevő rosszat romlásölő látomásokban teszi megfoghatóvá és legyőzhetővé, a táj, a magateremtette ég és föld körülzárja, önmagába száműzi a költőt. Az 1969-es hányatott sorsú (Péntek Imre szavával) „elhantológia” Oláh János írta címadó versének szemlémben küzdi magát elérhetetlen földek felé egy tótágast állt világban. Kora és világa így ad folyton alkalmat a közéleti felelősségű ember számára, akinek a költészet nem hivatás és nem elhivatal, hanem életforma, vagyis erre-a-földre-hivatás létkérdése. Az egyszeri lété, melynek kihívásaira adandó költői válaszok inflálódását annak érvényes valóságfedezete akadályozza meg, de ez is szab határt — „...a legtisztább titokról mindenki maga hallgat” (*Vissza mindent*). S később sem tukmálja az olvasóra élet-antireceptjeit a költő, versei mégis maguktólértetődően kalauzolnak egy ember- és nemzetéltő gondolat ihlette tájon keresztül az eszmények ködbevesző, mégis jól sejtethető enyészpontú horizontja felé. Két horizont közé ékelve, se az égben, se itt a földi világban otthont nem lelő „véglag eltévedt világutazó” (*Egy túsúrás*) szélbe szórt útjegyzeiteit gyűjti össze ez a kötet. (*Széphalomm Könyvműhely*)

Kofrán László

Érmezei Zoltán
és Rauschenberger János kiállításai

Kevés olyan nehezen elviselhető látvány van, mint a kiüresedett tükör. Nem maradt benne más, csak a közömbösen tükröződő világ határ-fala. De mi történik akkor, ha valaki önmagát keresve a tükörbe lép? Megtalálja-e magát, ha mindig valaki mást, egy másik képet érintve juthat csak tovább? Meddig juthat el és visszafelé vezet-e út? Mi az, ami a tükörben szétválik és hol egyesül?

Érmezei Zoltán és Rauschenberger János a Bartók 32 Galériában márciusban megnyílt kiállításán egyetlen falra függesztett festmény, a „Rajzoló tükörkép” és a kép rekvizitumai voltak láthatók. Két, egymással szembeállított tükör, a kép fóliára leképezett körvonala, a kép lenyomata és a padlóra fektetett üveg és tükör. A képen a két festő rajzolja egymást egy-egy önmaguk elé állított tükörben, egymás sorozatos leképezésén át próbálnak találkozni. Itt minden egymásba ér: a valóság és a tükröződés, tér és sík, átlátszóság és átláthatatlanság, a leképezett és a leképező. Találkoznak-e valahol? Nincs válasz, csak a két szembenálló tükör figyeli egymást.

Érmezei Zoltán emlékkiállításán a Bercsényi 28-30/Magyar Műhely Galériában a törekeny csomagolópapírra festett képek, rajzok, mint egy-egy falra függesztett tükör. A képeken a leképező, a festő érinti meg ecsetjével tükröződését, egy másik világ áthatolhatatlanná vékonyult határain. Mintha ez a sorozatos kettéválás lenne az egyetlen lehetséges azonosság, ahová ezek a vaktükörökké vált képek vezetnek. De többé nem tudni, hogy melyik oldalon áll, nem tudni, hogy ki az, aki itt látható: a képmás, vagy képének mása, vagy másukuk képének másolata. Hová vezet a következő lépés? Mit érinthet meg, mivel érintkezhet, aki itt látható? „És ez a lélek igazi célja, megérinteni Azt a fényt és az Ő fényénél szemlélni Őt magát, nem valami másnak a fényénél, és éppen Azt szemlélni, aminek a fényénél lát. Azt kell szemlélnie, ami által megvilágosodott, amiképpen a napot sem valami másnak a fényénél látjuk. Hogy ez miképpen lehetséges? Hagyj el mindent.” (*Plótinosz*)

Kelényi Béla

Keresztury Tibor: Félterpeszben

Csengey, Csordás, Esterházy, Géczy, Krasznahorkai, Kukorelly, Markó, Marno, Márton, Parti Nagy, Szilágyi, Sziveri, Szócs és Zalán — az elmúlt két évben az Alföld lapjain közölt interjú-csokor alanyai. A velük folytatott diskurzusok irodalmi értéke és minősége valóban fontosá tette a kötet formálását. Sokuk megszólaltatása már önmagában félsiker, ám hogy nem csupán annyi maradt az a „fag-gató” debreceni szerkesztő érdeme is.

Keresztury e műfajban nem várt, színvonalas kérdező, szokatlan hozzáértése különleges situációt teremt. Az elemző kritikát csempészi be interjúiba, ezáltal lépve át — nem egy esetben — a polemizáló beszélgetések színterére. Úgy tűnik azonban, a felkészültség is járhat hátrányokkal: szép számmal találhatunk ugyanis a kötetben erőltetett, preconcepcionális kérdéseket, melyek szinte előre sugallják a választ.

Ez a könyv tehát több annál, aminek kézbevételekor látszik. Nem csupán széles körben népszerűsége igényt tartható interjúkötet, hanem a 70-es, 80-as évek irodalmi keresztmetszete, kis posztmodern irodalomtörténet, az akkori kulturális közélet körképével. Nem utolsó sorban pedig a válaszadók autobiográfiája, szellemrajza is, azzal a kuriózzummal, hogy betekinthetünk alkotói lélektanuk módszerébe. Utólag egymás mellé állítva őket, még szembetűnőbb az, ami elválaszt és ami összeköt. A kérdés eldöntésében, hogy tudniillik nemzedékről vagy inkább az 50-es években született korosztályról van-e szó, maguk sem egységesek. Az utolsó JAK-füzet az utóbbiról győzi meg az olvasót, ma még nem olyan egyszerű együvé látni — mondjuk — népribunt és ezoterikus költőt. A vállalkozás jelentőségét viszont jelzi, hogy ugyanakkor egy nemzedéki mítosz létrejöttének lehetőségét sem lehet belőle kizárni. *(Magvető)*

Aczél Ákos

Psalterium Beatae Mariae Virginis Beatrix-királyné imádságoskönyve

A budapesti „Helikon” kiadásában már korábban is napvilágot láttak olyan illusztrált magyar kéziratok, amelyek a kö-

zék, illetve a rinascimento hazai vallási életének értékes bizonyítékai. Ezen kiadványok közül is kiemelkedik a fenti címet viselő, nemrégiben megjelent szépséges könyvecske. A 175 lapnyi bőrkötéses művet, amelyet II. János Pál pápa magyarországi látogatása alkalmából a melki apátságban őrzött kódex alapján adtak ki, Csapodi Csaba kísérettanulmánya szerint Ferrarában illumináltak, a XV. században. A virágos díszű címlap iniciáléjában egy püspök arcképe látható, a könyvecske végén pedig a sírjából felemelkedő Megváltó ruhátlan félalakja tűnik szemünkbe.

A „Psalterium” valójában nem zoltároskönyv, hanem különböző imádságok foglalata, amelyek Szűz Mária tiszteletéhez kapcsolódnak. Az első, legnagyobb fele (1-98. folioig) csak megjelölése szerint zoltároskönyv, valójában hosszabb-rövidebb imádságok gyűjteménye, amelyek a Dávid-zoltárok, illetve himnuszok felhasználásával a Szent Asszonyhoz szólnak. A mariológiai szempontból nagyon gazdag gyűjtemény további részei közt szentek búcsúimádságait, Jacopo da Todi híres himnusát, breviarium részeket és más könyörgéseket találunk. Ez tehát egy vegyes tartalmú imádságoskönyv, amely a kutatások szerint Esztergomba került, ahol a királynő Mátyás halála után 1502-ig élt, midőn visszatért Nápolyba. A kódex 1595-ben, Esztergom törökök alóli ideiglenes felszabadulása után, mint a kötet végén olvasható bejegyzés tanúsítja. Koháry Péter tulajdonába jutott, aki a város felszabadításában döntő szerepet játszó Pálffy Miklós seregében küzdött. Később Melkbe került, a mostani hasonló kiadást az ottani bencés apátság és a bécsi Nemzeti Könyvtár magyar tudós tisztviselőjének, Németh Istvánnak segítségével tette lehetővé.

Csapodi Csaba feltevése szerint a könyv első részét képező Psalteriumot a Prologussal együtt: „egy olyan kódexből másolták, amelyet férfinak szántak s az imádságoskönyv másolója ezt észre nem véve csatolta hozzá a női imádságokat. Az első iniciáléban látható püspök alak pedig esetleg a képzelt szerző portréja...”

Kádár Zoltán